

IMAMI PRED NOVIM ZAHTJEVIMA DŽEMATA

Vehid ARNAUT

Sažetak

Okosnicu rada i aktivnosti u svakom džematu čini imam. On je centralna figura oko koje se vrte sve aktivnosti džemata, bez obzira da li ih on pokretao, planirao, osmišljavao, ili bio aktivni sudionik, puki promatrač, kritičar ili kočničar. U svom pozivu imami su i savjetnici svojih džematića u različitim poljima života, a nerijetko su tu i pitanja porodice i porodičnih problema. Vrijedi istaći da se uloga imama u ovom kontekstu uglavnom ogleda u perosnalnim sposobnostima samog imama, a ne u razrađenoj formi ili institucionalnom djelovanju u rješavanju ovakvih problema. U ovom radu autor predstavlja izazove poziva imama kao porodičnog savjetnika, te nudi neke smjernice u kontekstu buduće, konkretnije i sveobuhvatnije institucionalizirane brige za porodicu.

„Svijet u kojem živimo obilježen je stalnim i brzim društvenim promjenama, agresivnom sekularizacijom, duhovnom i moralnom izgubljenosti. U njemu se radikalno i neprekinuto dovode u pitanje sve tradicionalne vrijednosti i forme života, osobito vjerske. Islamske vrijednosti i institucije savremenost je, također, postavila pred izazove promjena i prilagođavanja novoj situaciji vremena, izazove redefiniranja i repozicioniranja, što je nerijetko ispunjeno prijetanjama obezličnja i gubljenja sopstvenih uporišta i temeljnih vrijednosti.

Čuvajući svoj identitet preživljavaju samo one vrijednosti i forme života koje se uspiju transformirati na vjernosti vlastitim osnovama sa mudrošću da se mijenja ono što ionako pripada vremenu i prolaznosti, a čuva ono što je vitalno i vječno i što, kao takvo, jest osnova i smisao svih promjena.

„Džemat kao temelj žive zajednice muslimana i Islamske zajednice, njegova struktura, funkcije i karakter, također, već su duže vrijeme izložene udaru nezaustavljive oluje općih promjena, fragmentacije i dekonstrukcije. Na njih se sve teže i rjeđe uspijeva adekvatno odgovoriti.... Džemat je osjetno sadržajno osiromašen i funkcionalno oslabljen. Stječe se utisak da je njegovo vjersko-prosvjetno, duhovno, kulturno i društveno značenje znatno umanjeno i potcijenjeno. Izgleda da je kriza kojom je zahvaćen džemat postala sasvim očita i upozoravajuća.“¹

Okosnicu rada i aktivnosti u svakom džematu čini imam. On je centralna figura oko koje se vrte sve aktivnosti džemata, bez obzira da li ih on pokretao, planirao, osmišljavao, ili bio aktivni sudionik, puki promatrač, kritičar ili kočničar. Džemat oslikava u najvećoj mjeri duhovno stanje njegovog imama i obratno, imam je najbolje ogledalo stanja u džematu.

Suočeni sa tradicionalnim položajem imama u našim džematima, gdje se imami pojavljuju uglavnom kao predvodnici u ibadetskim poslovima u džematu, kao vršioci usluga oko dženaza, muallimi na mektebskoj nastavi, pokretači i nosioci infrastrukturne izgradnje džemata, vaiza ili hatiba, ali i potrebama vremena, da se od imama traži mnogo više, vrijedi istaći neke značajke koje bi mogle pomoći u rasvjetljavanju uloge imama

1 Imamet, Hrestomatija, priredili mr. Mustafa Hasani i mr. Ferid Dautović, Fakultet islamskih nauka Sarajevo, Sarajevo 2008., str.6

u segmentu koji je predmet našeg interesovanja, a to je potreba uključivanja u aktivnosti porodičnog savjetovanja.

O porodičnim savjetovalištim, njihovoj pojavi i načinu rada, svakako bi mogli govoriti stručnjaci iz ove oblasti. Moja je namjera da se fokusiram na imama i njegov položaj u ovom problemu.

Osnovu za interesovanje imama za ovakvu temu, vid saradnje i komunikacije sa džematlijama, pružaju Izvori vjere, prvenstveno Časni Kur'an i Sunnet našeg Poslanika a.s.

Samo nekoliko ajeta može dati dovoljno poticaja na razmišljanje, premda je Kur'an neiscrpno vrelo inspiracije za djelovanje u porodičnom kontekstu:

- Odgovornost roditelja prema djeci; „O vi koji vjerujete, sebe i porodice svoje čuvajte od vatre čije će gorivo ljudi i kamenje biti....“ (Et-Tahrim,6)

Odgovornost djece prema roditeljima; „Gospodar tvoj zapovijeda da se samo Njemu klanjate i da roditeljima dobročinstvo činite. Kada jedno od njih dvoje, ili oboje, kod tebe starost dožive, ne reci im ni: „Uh!“ – i ne podvikni na njih, i obraćaj im se riječima poštovanja punim. Budi prema njima pažljiv i ponizan i reci: „Gospodaru moj, smiluj im se, oni su mene, kad sam bio dijete, odgajali!“ (El-Isra, 23.)

- Blag i susretljiv odnos spram supružnika; „...sa njima lijepo živite.“ (En-Nisa,19), „One imaju isto toliko prava koliko i obaveze na dobro.“ (El-Beqare, 228), „One su vaša odjeća, a vi ste njihova odjeća.“ (El-Bekare,187), „I jedan od dokaza Njegovih je i to što za vas, od vrste vaše, stvara žene da se uz njih smirite i što između vas uspostavlja ljubav i samilost, to su, zaista, poruke za ljude koji razmišljaju.“ (Er-Rum,21).

- Posredovanje u bračnim problemima; „A ako se bojite razdora između njih dvoje, onda pošaljite jednog pomiritelja iz njegove, a jednog pomiritelja iz njene porodice. Ako oni žele izmirenje, Allah će ih pomiriti jer Allah sve zna i o svemu je obavješten! (En-Nisa, 35)

- Odnos prema jetimima; „I Allahu se klanjajte i nikoga Njemu ravnim

ne smatrajte! A roditeljima dobročinstvo cinite, i rodacima, i sirocadi, i siromasima, i komsijama bliznjim, i komsijama daljnjim, i prijateljima, i putnicima-namjernicima, i onima koji su u vašem posjedu. Allah, zaista, ne voli one koji se ohole i hvalisu.” (En-Nisa’, 36.)

Iz života našeg Poslanika a.s. možemo također, naći mnogo primjera koji one koji uzimaju sebi za pravo da se nazivaju „nasljednici Božijih poslanika“, stavlja pred ozbiljan ispit odgovornosti spram emaneta koga nose, kojim slijede put najboljih učitelja čovječanstva, kao i ispit odgovornosti očuvanja nasljeđa velikana islamske misli.

“Najbolji među vama je onaj koji je najbolji prema svojoj porodici, a ja sam od vas najbolji prema svojoj porodici. Žene nije poštivao osim onaj ko je plemenit, a nije ih ponižavao niko osim zlikovac.” (Ibnu Asakir)

“Zabranjujem vam da gazite pravo dvoje slabijih: siroceta i zene.” (Hakim)

“Najdraži rob Allahu je onaj koji je najkorisniji svojoj porodici.” (Ahmed)

- Poslaniku a.s. dolaze ljudi sa različitim potrebama i obraćaju mu se tražeći savjeta; - jedan ashab traži bolju nafaku, mladić traži da čini blud (zadovolji strast), žene se žale na škrte i surove muževe, roditelji traže dovu Poslanika a.s. za njihovo dijete, jedan ashab traži sadaku, a sposoban je za rad, žene se žale na zapostavljanje od strane muževa, muževi se žale na žene koje ne pokazuju dovoljno pokornosti .... Svima njima Poslanik a.s. daje jasne uputstva, neke savjetuje da rade, druge da se strpe, nekima izriče prijetnju, neke pohvaljuje, ali sa samo jednim ciljem da popravi stanje zajednice muslimana i osnaži njihove međusobne veze.

- Poslanik posreduje između sina i majke; Poznat je slučaj ashaba ‘Alkame kome majka nije halalila njegovu neposlušnost, pa je sam Poslanik posredovao kod nje da mu halali, da bi mogao izgovoriti šehadet na samrti.

- Pripovijeda o nagradama za dobročinstvo prema roditeljima; Divan je slučaj pripovijesti o trojici zatečenih u pećini od kojih se prvi poziva na

dobročinstvo prema iznemoglim roditeljima, što mu otvara izlaz iz pećine....

- obraća se i savjetuje dijete riječima –”Dječče, podučit ću te sljedećem: “Čuvaj Allaha, Allah će te sačuvati...”

- Ličnim primjerom ukazuje na odnos prema supruzi, liječi ljubomoru, pomaže suprugama u kućnim poslovima – hvali podršku svoje žene Hatidže r.a. u vrijeme kada su ga svi ostavili, igra se sa sa Aišom r.a., posreduje u međusobnim nesporazumima među ženama i udovoljava značajnom broju njihovih želja.

Bogata povijesna građa islamskih mislilaca i znalaca, nudi tomome divnih savjeta, priča, uputa, preporuka i životnih poduka, ispričanih i napisanih da se drugi okoriste, shvate svoje probleme, iznađu rješenja, obogate svoj porodični i bračni život, učine ga zanimljivijim, sadržajnijim i nadasve da se ostane u pokornosti i u granicama dozvoljenog prema Uzvišenom Gospodaru.

Sve je ovo dobra osnova za imama, da razmisli o svojoj ulozi u porodičnom savjetovanju onih koji imaju u njega povjerenje i koji od njega očekuju, možda i previše.

Radeći imamski posao, imami su dugo godina i savjetnici svojim džematlija u različitim poljima života, a nerijetko su tu i pitanja porodice i porodičnih problema. Vrijedi istaći da se uloga imama u ovom kontekstu uglavnom ogleda u perosnalnim sposobnostima samog imama, a ne u razrađenoj formi ili institucionalnom djelovanju u rješavanju ovakvih problema. Vrijeme je da se i o tome razmisli, jer zahtjevi postaju učestaliji, a otvorenost društva dovela je do većih mogućnosti djelovanja svih u Islamskoj zajednici. Da bi napravili kvalitetniji prijedlog budućih pravaca djelovanja, važno je sagledati sadašnju poziciju imama, kao najvećeg broja uposlenika u IZ, ali i najneposrednijih tačaka komunikacije sa džematlijama.

Imami danas u svojim džematima u odnosu prema džematlijama, uglavnom djeluju kroz sljedeće forme:

- **neposredni kontakti sa džematlijama**, uglavnom formalne prirode. Ovo je posebno vidljivo u gradskim džematima, gdje imami mnogim redovnim džematlijama ne znaju ni ime i

prezime, a kamoli porodičnu sliku ili stanje u familiji. Ovakve se kontakte najčešće prati selam, kratki upitoo zdravlju, a poneki završe i sa kahvom i kratkom pričom o tekućim aktuelnostima.

- **Hutba ili vaz** – obraćanje sa nemogućnošću razvijanja dijaloga, što za rezultat ima vrlo malo poznavanja efekata, kvalitete i važnosti ponuđenog sadržaja.

- **Obraćanja na mevludima, dženezama i prigodnim programima.** Ova su obraćanja uglavnom kratka i sa posebnom porukom i nemaju dimenziju adekvatne provjere efekata.

- Šerijatska vjenčanja, **sunnetluci, useljenje u kuću i sl.** Ovakve aktivnosti daju malo više prostora da se vidi stanje u kući, odnosi unutar porodice, imovinsko stanje, privrženost vjeri itd.

- **Sijela, kahve, zijareti različitim povodima.** Velika je vjerovatnoća da su ovakvi kontakti još živi na selima, gradske sredine i imami u njima ovaj vid komunikacije vrlo malo koriste, a neki imami ama baš nikako.

- **Mektebska nastava.** Ova komunikacija pruža mogućnost saznavanja stanja u porodicama putem djece koja pohađaju mektebsku nastavu. Kroz djecu se mnogo da zaključiti o stanju u porodici, ali ako se želi dublje proniknuti mora se i više vremena tome posvetiti.

- **Džematske akcije.** Učešće u akcijama od društvene koristi daje značajan uvid u porodicu, njene odnose i stanje u njoj.

Ovo nije kraj vidova komunikacije imama sa džematlijama, posebno ako nabrojanom dodamo i nove vidove komunikacije, gdje prednjače upotreba mobitela (poruka), interneta (za prenošenje zanimljivih i poučnih sadržaja), facebooka (formiranje grupa) i sl. tome.

Svi ovi vidovi komunikacije mogu i jesu za neke imame dobra prilika za kontakt sa džematlijama i njihovim porodicama, dok su za neke, nažalost, samo promašene prilike koje se pretvore u razgovore o beznačajnim temama, vrijeme provedeno bez smisla i neiskorišteni prostor da'vetskog djelovanja.

Uporedo sa odgovornošću koju nose imami, a koja se ogleda u predanosti i služenju u misiji dobra, ili pak u neodgovornosti spram pruženih prilika, vrijedi istaći i objektivne razloge koji prate rad imama sa džematlijama u kontekstu pomoći u rješavanju porodičnih problema ili savjetovanja u tom pravcu:

1. **Veliki broj džematlija skriva svoje porodične probleme.** Ovo je odlika čak i najrevnosnijih džematlija. Teško se otvaraju, malo žele pričati o svojim porodičnim problemima, posebno među supružnicima. Teško je reći, ali je bliže istini, da se više sazna iz ogovaranja nego iz povjeravanja ili otvaranja džematlije pred imamom. Džematlije nerijetko svoje probleme smatraju samo svojim, što imamima otežava mogućnosti savjetovanja.

2. **Traženje od imama „čarobnog štapića“ za rješavanje problema.** Imami sve češće bivaju pritisnuti problemima džematlija koji očekuju brza i efikasna rješenja. U nedostatku „brzih“ rješenja, traže od imama imena osoba kojima će se obratiti da im „zapišu“, naprave hamajliju ili nauče na nešto. Uprkos pokušajima da ih se uvjeri da je važnije od toga život prema pravilima vjere, imami nemalo postaju predmet podozrenja jer ne znaju ono što „znaju“ oni što nisu nikakve islamske škole završili.

3. **Odnos sa traženjem usluga.** Imami su česta meta profesionalnih prosjaka, pijanica koji traže za „hljeba“, ovisnika, kockara, džematlija koji traže pozajmice, usluge intervencija kod vlasti ili poslodavaca, a sve manje adresa kod koje se traži utjeha ili pravi izlaz iz problema ovisnosti i nesređenog života.

4. **Osamljivanje.** Žene se u pravilu prije požale ili traže savjeta od muškaraca. Imami imaju problem osamljivanja, u džamiji nemaju adekvatan prostor za povjerljiv razgovor, a svoju kuću ne smiju pretvarati u ordinaciju. U ovakvim slučajevima veoma je teško uspostaviti pravu mjeru, a ovakvi razgovori najčešće traže povjerljivost i razgovor u četiri oka.

5. **Liječenje posljedica.** Mnogo bi se problema moglo riješiti da se razgovara i savjetuje prije nastajanja problema, ili bar na početku, što nije slučaj sa našim džematlijama. Oni u većini slučajeva dolaze kada se problem produbio, podijeljene su strane i teško se povraća povjerenje. Samo malo savjetovanja npr. o izboru bračnog

druga, odnosu prema djetetu ili roditeljima, moglo je problem riješiti.

6. Nedostatak povjerenja. Imam u očima džematlija nema uvijek dovoljno povjerenja za svaku vrstu problema i sposobnosti savjetovanja ili rješavanja istog, posebno mlad imam. Nekada se savjet traži od starijih i pobožnih džematlija prije nego od imama. Životno iskustvo u rješavanju ovakvih problema džematlije mnogo više cijene nego znanje iz knjiga i akademskih rasprava.

Postoje i problemi koji prate i same imame, a utječu na mogućnosti imama da postanu relevantne adrese za rješavanje porodičnih problema. Istakao bih sljedeće:

- Nedovoljna osposobljenost imama za ovakvu vrstu vođenja, praćenja i rješavanja porodičnih problema. Imami bi u ovakvim situacijama mnogo više mogli pomoći kao saradnici stručnim osobama koje rade u Porodičnim savjetovalištim, a ne kao nosioci ukupnih aktivnosti.

- Imami su u svom poslu „rastegnuti“ na mnogo različitih polja, a problemi porodičnih odnosa zahtijevaju posvećenost problemu i duboku uronjenost u pronalazak rješenja. Ovo bi za imame značilo sužavanje aktivnosti, a moglo bi rezultirati i prigovorima o posvećenosti jednoj porodici ili porodici, što imamima predstavlja ozbiljan problem u džematu.

- Sami imami nekada imaju nesređen porodični život. Nažalost, sve je češća pojava razvoda braka među mladim imamima, djeca od imama ne mogu uvijek služiti kao primjer, a žene svih imama ne rezumiju do kraja i njihovu važnu ulogu u džematskom radu imama. „Međutim, život imama u braku, u porodici, u susjedstvu i šire, dakle njegov privatni život, također je predmet, osobite pažnje njegovih džematlija. Pravilan islamski odnos prema bračnom drugu i članovima uže i šire porodice, te prema bračnim i porodičnim obavezama treba da omogućuje imamu da i u tom pogledu bude najbolji primjer drugima. To će mu dati moralno pravo da s više autoriteta preporučuje i traži od svojih džematlija veću primjenu islamskih propisa u tom domenu“²

2 Imamet, nav. djelo, Kasim Mašić “ Položaj i uloga

- Obzirom da sa džematlijama dijele mnogo zajedničkog, imami su često lični u odnosima sa džematlijama. Sa nekima od njih se ostvaruju prisniji kontakti, nekada zbog blizine godina, pokazne gostoljubivosti, položaja, boljeg imovinskog stanja, a sa nekima se komunikacija svodi na puku formalnost, pa čak i do mjere da se neke porodice upoznaju samo u smrtnim slučajevima. Ovo imamu pokatkada stvara problem da bude objektivan ali i susretljiv. Ne mali broj imama očekuje od džematlija da im se ponude kao prijatelji. „Nikome ne možemo reći: “Budi mi prijatelj“. Ali možemo reći: “ Bit ću ti prijatelj“.³

Pokušavajući da sagledam iz perspektive imama ovaj problem, a imajući u vidu gore izneseno da se zaključiti sljedeće:

- Uloga imama u kreiranju i vođenju džemata je nazamjenjiva i sve se više usložnjava, što traži od imama budnost i stalno povećanje znanja iz različitih oblasti, kao i iz iskustava rješavanja pitanja porodičnih problema. Prilika je to da se imam aktivnije uključi i pruža pomoć džematlijama, jer oni to od njega očekuju, posebno ukoliko mu se obrate.

- Imami nemaju dovoljnu stručnu osposobljenost za porodično savjetovanje, ali mogu biti zlata vrijedni saradnici u rješavanju porodičnih problema u okviru profesionalnih savjetovališta. Njihovo iskustvo, povjerenje i mehkoca u radu sa džematlijama su nezamjenjivi.

- Za ovakvu vrstu problema treba osnivati posebna savjetovališta sa dobro osposobljenim kadrovima, u čemu bi posebno važnu ulogu mogle igrati žene-muallime. Kadrove u ovim ustanovama bi trebalo kombinirati između visoke naobrazbe i jakog životnog iskustva.

- Savjetovališta bi trebala imati posebna sjedišta gdje bi se čuvala intima, stvaralo povjerenje i snažio osjećaj pomoći i susretljivosti.

- Kao saradnike u Savjetovalištim angažirati i džematlije, posebno ukoliko

imama u Islamskoj zajednici”,

3 Džemal Salihspahić, Imam, ličnost – uloga – značaj, Medresa “Osman –ef. Redžović”, Visoko, 2004, str.287

su rodbina sa onima koji su u problemu, sa posebnim akcentom na njihov uredan porodični život.

Kojim god se pravcem u rješavanju ovih problema bude krenulo, imami jesu i ostaće nezaobilazni dio ove problematike. Oni će saradivati sa džematlijama, pomagati im, savjetovati i upućivati. Mnogo bi im lakše bilo da još neko počne dijeliti sa njima probleme njihovih džematlija, ali im i stručno pomagati, jer već i ono što se sada očekuje od imama postaje prezahtjevno, u vremenu opće posrnutosti društva, agresivnog ataka ateizma, materijalizacije, gubljenja vrijednosti, moralnog sunovrata...

U svim ovim dilemama, koje se otvaraju pred savremenog čovjeka „ džematlije žele kon-

takt sa imamom. Nevjerovatne su te unutrašnje potrebe, ta praznina. Oni trebaju nekoga s kim mogu posve iskreno razgovarati o svojim borbama, svojim sumnjama, dilemama, svojim neuspjesima, nekoga kome mogu sve reći a da ih od toga ne „zaboli glava“⁴

Imami mogu i trebaju biti dio procesa porodičnog savjetovanja, da li mogu biti i njegovi nosioci u to nisam siguran.

A konačan sud je u Allaha dž.š. Sveznajućeg i Svemilosnog.

4 Džemal Salihspahić, nav. djelo, str. 289

Summary

IMAMS FACING NEW DEMANDS OF JAMAAT

Vehid ARNAUT

Imam is the backbone of the work and activities in each jamaat. He is the central figure around which all activities of the jamaat revolve, whether he initiated, planned and designed them, or whether he is an active participant or mere observer, critic or obstructionist. In their calling, imams are also counselors of their jamaat members in different aspects of life, and often there is also the issue of family and family problems. It is noteworthy to say that the role of the imam in this context is mainly reflected in the personal abilities of the imam himself, and not in the worked-out form or institutional acting in order to deal with such problems. This paper examines the challenges of the profession of imam as family counselor, and it offers some directives in context of future, more concrete and more comprehensive institutional care for families.

الموجز

الأئمة أمام المتطلبات الجديدة لجماعة المسجد

وحيد أرناؤوط

يمثل الإمام المحور والشخصية المركزية التي تدور حولها جميع النشاطات والفعاليات في المسجد، بغض النظر عن كونه هو الذي حركها أو خطط لها أو رسمها أو كان مشاركا فعلا فيها، أو مراقبا أو ناقدا أو مسجلا لها. والأئمة في عملهم يمارسون وظيفة النصح والإرشاد لمن يحيط بهم من المسلمين، في شتى مجالات الحياة، حتى في قضايا الأسرة والمشاكل الأسرية. ويجدر التنويه بأن دور الإمام ضمن هذا السياق في حل مثل تلك المشاكل يتمثل عموما بالقدرات الشخصية للإمام ذاته، وليس في صورة معدة ومدروسة أو في عمل مؤسسي. يعرض الكاتب في هذا البحث التحديات التي يواجهها الإمام باعتباره المرشد الأسري، ويقدم بعض التوجيهات المتعلقة بالاهتمام باللموس والمؤسسي بالأسرة في المستقبل.